

Pravijo mi, da sem POBUDNIK USTANOVITVE URADA. Korektno! Govorijo resnico.

A iz kakšnega prepričanja se je porodila zamisel o ustanovitvi Urada in kako je do te pobude sploh prišlo? Tega skorajda ni mogoče razložiti, ne da bi se vsaj nekoliko osvetlilo tudi dotedanjo pot pobudnika; ne da bi se zajelo vsaj prgišče duhovnega humusa, iz katerega so klile ideje tistih dni.

Leto 1983. Poletje. Vdajam se svojemu mladostniškemu sanjarjenju in v svojo skrbno skrivano beležnico zarisujem politično-sistemske obrise bodoče neodvisne slovenske države, za katero niti malo ne dvomim, da jo bomo Slovenci prej ali slej dobili. Predvidim tudi obstoj ministerstva za Slovence v zamejstvu. Moja mladostna vera v potencial in v prihodnost slovenskega naroda je neizmerna; ah, skoraj neskončna. Postajam vernik slovenstva.

V tem čutenju in prepričanju me utrjujejo zborniki tržaškega rojaka Franca Jeze, ki jih skrivaj prinašam čez mejo. Če bi me dobili, mi najmanj dve do štiri leta zapora zagotovo ne bi ušlo.

Leta tečejo in naposled napoči pomlad. Ne katerakoli - Slovenska pomlad! Ni nas več bilo strah "udbe", ne resnične ne fantomske, nobene. Poleg narave se je razcvetel tudi čas. Blagoslovljen čas! Postopno, vendar vztrajno umikanje starega, utesnjujočega in omejujočega. In omamna slutnja novega, osvobajajočega - slutnja skorajšnje vzpostavitve demokracije in slovenske suverenosti ter neodvisnosti.

Nosi nas tok zgoščene zgodovine. Po svojim močeh ter sposobnostih, se razdajam, kjer sem lahko koristen. Priprave na prve demokratične volitve. Priprave na plebiscit, agitacija, zmaga, "ni več Jugoslavije, je samo še Slovenija!"; demokratična, suverena, neodvisna Slovenija! Kot generalni sekretar obrambnega ministerstva sodelujem v najvišjem organu, državni koordinaciji, ki vodi oboroženo osamosvojitvev.

Kasneje, pri njegovem vladno-podpredsedniškem delu pomagam narodnemu voditelju, velikemu človeku, vodniku, ki nas je - povratnik iz zdomstva v Nemčiji - skozi rdeče morje popeljal v obljubljeni deželo.

Vse mineva precej hitro. Odvrtela so se tudi zanosna leta Slovenske pomladi. A kar je najvažnejše - dosegli in imeli smo neodvisno ter demokratično Slovenijo! Ki pa jo je bilo treba kot suvereno državo šele zares izgraditi. In izgraditi tudi kot matično domovino vseh Slovencev! V svojo najvišjo listino, v svojo ustavo, je namreč zapisala, da to hoče biti in da to tudi je.

Že dolgo sem čutil, da je moja pot lahko povezana samo z delom za Slovence, zlasti zamejske, ki niso imeli te sreče, da bi lahko skupaj z nami zaživel znotraj meja slovenske domovine, neodvisne Republike Slovenije.

In tako smo zdaj pri prvem marcu 1993. Sektor za Slovence po svetu zunanjega ministerstva. Prvi dan na novem delovnem mestu. Presenečenje! A to je sistemsko-organizacijski izraz tiste skrbi, ki jo Slovenija obljublja in z ustavo zagotavlja rojakom zunaj svojih meja? Par ljudi in par sob v temačnem pritličju? Navadna notranja organizacijska enota ministerstva? To je treba spremeniti, čimprej!

Malo pred tem sem, kot že omenjeno, zaključil delo s podpredsednikom Pučnikom in moje samozaupanje ni bilo majhno. Peter Vencelj, državni sekretar in vodja sektorja, izreden človek mi je takoj prisluhnil, z zanimanjem in z neverjetno odprtostjo. Petega marca je na mizo že dobil moj predlog. Izdelan skoraj do podrobnosti. Brez odlašanja je privolil; kaj privolil - bil popolnoma ZA! ZA oblikovanje in ustanovitev novega državnega organa - za upravni organ v sestavi zunanjega ministerstva!

Nastajati je pričela nova zgodba - Zgodba Urada. Toda pridobiti za novo zgodbo je bilo potrebno še nekoga. Nad menoj je bil Peter, nad Petrom je bil: seveda, zunanji minister, gospod Lojze Peterle. Njemu zamisel ni

takoj ogrela srca. Nad organom v sestavi minister pač nima več polne pristojnosti. A v precej doglednem času je vrednost ter pomen predloga vendarle prepoznal in pripoznal tudi on. Njegov pristanek je bil odločilen. Opustiti del svoje oblasti, v dobro stvari same, zmorejo le velike osebnosti. Gospod Peterle je to zmogel. Ostajam mu hvaležen za zmeraj.

Notranjo strukturo organov izvršne oblasti je tedaj z Zakonom o organizaciji in delovnem področju ministerstev še vedno določal parlament. Zakonov pa se seveda ne spreminja vsako leto. Potrebno je bilo zato čakati še skoraj dvajset mesecev, da je bila v državnem zboru potrjena in sprejeta novela omenjenega pravnega akta.

In 26.10.1994 nas je potem Državni zbor tudi zares ustanovil. Slovenija je dobila nov državni organ. Nekakšno duhovno zamejsko eksklavo sredi Lublane. Miniaturno ministerstvo za obrambo - za obrambo slovenstva, zlasti tistega zunaj Republike Slovenije. Edini državni organ v tem vesolju, ki je namenjen samo Slovencem; ohranjanju ter poglobljanju njihovih temeljnih vrednot in narodnih dobrin - identitete, jezika, tradicije, kulture in samobitnosti.

Upal sem, da bo Urad vabil, privabil ter zaposloval predvsem ljudi, navdušene za delo na narodno-obrambnem področju, zanesenjake, ki bodo delo v tako izjemni instituciji razumeli kot posebno poslanstvo, kot poklicanost, kot milost usode. A kadrovanje v politiki sledi nekim drugim logikam. Ni se oblikoval kakšen krog gorečih entuziastov ali kaj podobnega. Pač pa nas ima do danes - brez predstojnikov - žig Urada v svoji delovni knjižici vsaj 60 posameznikov. Če prištejem še 16 predstojnikov, pridemo do precejšnje množice 75 do 80 ljudi, ki bi zapolnila dvoranico v kateri se nahajamo. Številni so se na Uradu znašli po nekakšnem kariernem naključju in so ga praviloma tudi kmalu zapustili; ponavadi ob zaključku mandata vsakokratnega vodstva. Zlasti v času, ko smo bili del zunanjega ministerstva, se je kader menjal precej hitro. Delo na Uradu je takrat mnogim predstavljalo zgolj epizodo med dvema zunanjima diplomatskima službama. **To se mi ni**

zdelo dobro, vendar takšna je pač realnost resorja za zunanje zadeve, kjer je veliko stvari podrejenih zakonitostim diplomatske kariere.

Prvih deset let svojega obstoja je torej Urad deloval kot upravni organ v sestavi zunanjega ministerstva. Proti koncu leta 2004 pa ga je tedanja novooblikovana vlada izločila iz ministerstva in ga vzpostavila kot povsem avtonomen državni organ, kot samostojno vladno službo. Tiste bolj skrite želje iz leta 1993 so se mi zdaj uresničile v že zelo veliki meri. Prvi predstojnik osamosvojenega Urada je bil gospod Franc Pukšič; in jaz verjamem, da gre največ zaslug za to osamosvojitvev prav njemu. Kakor gre prav njemu tudi priznanje, da si je več let - prej in pozneje kot poslanec, vmes pa kot predstojnik Urada - neumorno prizadeval, da bi se naposled sprejel tudi krovni sistemski Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Prve osnutke tega krovnega Zakona sem sicer osebno pripravljaj že vse od leta 1994, potem pa ga v letu 2005, kot njegov ključni avtor in snovalec, tudi popeljal skozi vse faze oblikovanja celovitega zakonskega besedila, do uspešnega zagovora na sami vladi.

Na omenjeni seji vlade je uspelo obraniti tudi določbo, da Urad vodi minister. Tedanji minister za javno upravo je tej določbi sicer energično ugovarjal, a ključne člane vlade sem vendarle uspel prepričati, da potrebujemo tudi ministra za Slovence. In tako je določba ostala v predlogu krovnega Zakona, ki ga je vlada poslala v parlament, kjer je bilo rešitve iz zakonskega predloga prav tako potrebno še večkrat pojasnjevati, utemeljevati in zagovarjati.

Ne mislite, da je v Zgodbi Urada vedno sijalo sonce! Občasno so se nad njegovim krovom zbrali tudi temni oblaki. Vpliven gospod, na primer, ki sem ga omenil tri stavke nazaj, ni bil posebno velik ljubitelj našega državnega organa. Poskušal ga je ukiniti kar dvakrat; tako kot tudi precej ostalih organov v sestavi in tako kot tudi precej ostalih vladnih služb. Pri večini mu je uspelo. Pri nas ne. Obakrat smo sprožili učinkovito obrambno akcijo in uspeli. A nisem že prej dejal, da smo tudi nekakšno miniaturno obrambno ministerstvo?!

Kot samostojna vladna služba se je torej Urad razvijal dalje ter čakal, da nastopi prva vlada po sprejemu krovnega Zakona; imela je dolžnost, da na njegovo čelo, za njegovega predstojnika, prvič postavi ministra. Krožile so razne govorice, med drugimi, da bo nova koalicija na hitro spremenila krovni Zakon ter črtala določbo o ministru. Toda zgodilo se je nasprotno. Konec leta 2008 je nova vlada dejansko imenovala ministra. Izbrala je uglednega znanstvenika, akademika, profesorja doktorja Boštjana Žekša. Urad je vstopil v obdobje novega razvojnega zagona in tudi pozivi zoper predstojnika v rangu ministra so potihnili.

Prav je zato, da na tem mestu nekaj spoštljivih besed namenim Uradovim predstojnikom. Do danes se jih je zvrstilo šestnajst. Morda bi lahko rekli, da smo jih imeli sedemnajst, saj je bil gospod Zorko Pelikan predstojnik Urada dvakrat. Na predstojniškem položaju se je torej izmenjalo osem državnih sekretarjev, pet ministrov, ena direktorica in dva začasna vršilca dolžnosti vodje Urada.

Predstojnik z najdaljšim stažem je bil minister Gorazd Žmavc. Urad je vodil petinpetdeset mesecev, torej dobra štiri leta in pol.

Gospodje in gospe, ki so se zvrstili na položaju predstojnika Urada, so si bili med seboj dokaj različni. Tudi njihovi pogledi na stvarnost Slovencev zunaj Republike Slovenije in na z njo povezane prioritete delovanja, so bili precej raznoliki. Lahko pa rečem, da je vsak od njih poskušal in želel našemu delovnemu področju doprinesti nekaj novega, nekaj svojega, nekaj kar bi predstavljalo korist in napredek za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Glede na objektivne okoliščine, predvsem glede na leta starosti in na leta delovne dobe na Uradu, sem verjetno prav jaz - in verjetno prav v tem trenutku - poklican, da se čisto vsem šestnajstim predstojnikom Urada v njegovi četrstoletni zgodovini, iskreno zahvalim za njihov trud in za vse kar so dali temu Uradu in področju sodelovanja med matično domovino ter Slovenci zunaj njenih meja!

Prostori in lokacije delovanja predstavljajo posebno poglavje naše zgodbe. Bom kar naravnost povedal: večino časa so nas porivali in prestavljali sem ter tja. Leta 2009 smo se preselili na Komenskega ulico, kjer so bili pogoji za delo že dokaj solidni. Dobri poljub usode pa nas je doletel leta 2012, ko je tedanji ministrici in podpredsednici vlade, gospej Ljudmili Novak, uspelo pridobiti celotno poslopje na Erjavčevi cesti 15, kjer so do tedaj delovale tri samostojne vladne službe, od katerih dve ne obstajata več. Maja 2013 smo se priselili semkaj, v neposredno sosedstvo Cankarjevega doma in predsedniške palače. V politično in kulturno srce Slovenije! Dobili smo najboljšo možno lokacijo v mestu in naposled tudi ustrezne pogoje za delo. Ponovno bom zato posegel po seniorski pravici in takole, ex-katedra, pozval sedanje ter bodoče voditelje Urada, naj ta naš čudoviti sedanji dom čuvajo, in se zanj, če bi nam ga kdaj v prihodnje hoteli odvzeti, do konca borijo z vsemi svojimi močmi.

Ne bom se šel kakršnekoli propagande in ga nekritično koval v zvezde. Toda povem vseeno, kolikor je mogoče glasno in razločno, da je za slovenske rojake zunaj Republike Slovenije Urad storil veliko. Pravzaprav si le težko zamišljam, kako bi bilo, če ne bi obstajal. Kako bi se udejanjala skrb za naše sonarodnjake v zamejstvu in po svetu brez njegove koordinativne vloge, ki jo, kot centralni državni organ za to področje, ima?! Kako bi se usklajeno, načrtno in produktivno izvajala materialna podpora rojakom in njihovim organizacijam?! Kajti, dragi gospodje in gospe, ne gre za majhne stvari. Od osamosvojitve je Republike Slovenije, za zadeve, povezane s Slovenci zunaj njenih meja, namenila vsaj četrto milijarde eurov! Večino teh sredstev pa je, po strogo določenih merilih in postopkih ter z veliko preudarnostjo in odgovornostjo, razdelil naš Urad.

Nobena stvar ni nikoli storjena tako dobro, da ne bi lahko bila narejena in izvedena še boljše. Tudi Urad bi v svojem dolgem obdobju delovanja zagotovo lahko marsikaj opravil bolje ter učinkoviteje. A si kljub temu zasluži veliko priznanje in veliko zahvalo!

Še naprej si s samozavestjo in samozaupanjem prizadevajmo, da se bodo možnosti za vsestransko blaginjo in za dolgoročno preživetje naših slovenskih skupnosti v zamejstvu in po svetu krepile čedalje bolj! In pametno, občuteno ter zavzeto podpirajmo tiste težnje v skupnostih, ki krepijo slovensko samozavest, odločnost, zvestobo narodni pripadnosti in pa združevanje moči. Raz-drobitev slovenskih sil v zamejstvu je bila v ne tako majhni meri odraz politično-ideoloških delitev v matični domovini. Prepričan sem, da je dozorel čas, da se takšno stanje preseže in da se skupno voljo usmeri v združevanje moči.

Moja najiskrenejša in najosebnejša želja pa gre mladim Slovencem v zamejstvu; želim si, da bi se družili medsebojno, se povezovali, ustvarjali družine in **imeli otroke!** Kdor hoče videti, namreč že dolgo povsem jasno in razločno vidi resnico, vendar si to resnico, tako kot pri cesarjevih novih oblačilih, vseeno nihče ne upa izreči - **tudi če bi vas v prihodnje zasuli s kupi novih manjšinskih pravic in s kupi dodatnega denarja, če ne bo slovenskih otrok, tudi prihodnosti za slovenske narodne skupnosti v zamejstvu ne bo!** Ne bo vas več! Toda če ne bo vas, tudi nas ne bo! Če bo nekoč dokončno zamrla slovenska beseda v Trstu, Gorici, Špetru, Celovcu, Železni Kapli, Gornjem Seniku, Prezidu in drugod, bo tudi s slovenstvom v Sloveniji konec. Iz zavzemanja, in včasih tudi pravega boja za ohranitev slovenstva v zamejstvu, namreč nezavedno črpa pomemben del smisla svojega obstoja tudi slovenski narod v Sloveniji.

Brezbrižneži, pišmouharji in ignorantje, ki jim je vseeno, če že jutri preidemo na angleščino, ali celo nemščino, italijanščino oziroma jugoslovanščino, ti sicer ne, a osveščnemu delu prebivalstva, ki se zaveda svojih korenin in pomena narodne pripadnosti ter identitete, je čedalje bolj jasno naslednje: avtohtona slovenska narodna skupnost v vseh štirih sosednjih državah ni samo nekakšna predstraža matične domovine, je mnogo več! Njen obstoj in njeno dolgoročno preživetje je dejansko *conditio sine qua non*, je neizogiben pogoj obstoja in dolgoročnega preživetja slovenskega naroda v Republiki Sloveniji.

Veste sami, da naši zamejci, kadar jih preplavijo čustva miline in hvaležnosti, imenujejo Slovenijo **dobra mati**, kadar so jezni, ker se čutijo prikrajšane za pozornost in konkretnjšo podporo, jo imenujejo **mačeha** - vselej je v ozadju arhetip matere. Na eni strani torej razmeroma nemočen otrok, na drugi strani mati s svojim poslanstvom ter odgovornostjo. Zdaj pa se vprašajmo: kaj je osrednja, življenska gonilna sila matere? Vsekakor skrb za preživetje njenih otrok! Če svojim otrokom ne uspe zagotoviti preživetja, potem počasi, a zanesljivo shira ter usahne tudi sama!

Če torej hočeš Slovenija "stati inu obstati" kot slovenska država, kot domovina Slovencev, potem naj bo skrb za tiste sinove in hčere tvojega naroda, ki živijo v zamejstvu, ena tvojih večnih prioritet!

Država, brez ljudi, brez zemlje in brez institucij pa je samo votel pojem. Tako kot človekovo, tudi njeno telo sestavljajo organi. Eden od njih je Urad, v čigar počastitev smo se danes zbrali. In že maloprej smo poudarili, da je ta miniaturni, na videz skorajda brezpomemben organ, tako zelo povezan z bistvom slovenske države, da je povsem nepogrešljiv. Soustvarja njeno zavest in soustvarja njen smisel. Tako kot je, naprimer, drobcena pinealna žleza, ali epifiza, v telesu povezana s človekovo dušo, je naš Urad povezan z **dušo slovenske domovine**.

HVALA LEPA!